

O dilema e o problema político do envellecemento en Europa

Salam AL Rabadi

Universidade de Santiago de Compostela

RESUMO: Os patróns demográficos asociados ao aumento do envellecemento teñen serias implicacións para as sociedades europeas, onde haberá cambios estratéxicos con un efecto polarizador. Polo tanto, aínda que as proxeccións se fan baixo o suposto de “todo segundo a ecuación económica pura está baixo control”, no noso artigo sinalaremos que estas proxeccións deben ir acompañadas de compromisos nun ámbito político e cultural máis amplo. Non ten sentido tratar os dilemas do envellecemento coma se fosen unha cuestión económica allea ao futuro político de Europa, se non ao seu propio destino. En consecuencia, hai que cuestionarse como recrear a cultura, a economía e a política, especialmente se os líderes e as elites políticas seguen centrándose só na enxeñaría financeira mentres descoidan os dilemas políticos e de seguridade do envellecemento.

Palabras chave: Europa, Demografía, Envellecemento, A UE, Política, Economía, Seguridade.

RESUMEN: Los patrones demográficos asociados al creciente envejecimiento tienen serias implicaciones para las sociedades europeas, donde se producirán cambios estratégicos con un efecto polarizador. Por lo tanto, si bien las proyecciones se realizan bajo el supuesto de que “todo está bajo control de acuerdo con la ecuación económica pura”, señalaremos en nuestro artículo que estas proyecciones deben ir acompañadas de compromisos en el ámbito político y cultural más amplio. Donde, no tiene sentido tratar los dilemas del envejecimiento como si fueran una cuestión económica ajena al futuro político de Europa, si no a su propio destino. En consecuencia, uno debe preguntarse cómo recrear la cultura, la economía y la política, especialmente si los líderes y las élites políticas continúan enfocándose solo en la ingeniería financiera mientras descuidan los dilemas políticos y de seguridad del envejecimiento.

Palabras clave: Europa, Demografía, Envejecimiento, UE, Política, Economía, Seguridad.

ABSTRACT: Demographic patterns associated with increasing aging have serious implications for European societies, where there will be strategic changes with a polarizing effect. Therefore, while the projections are made under the “*Everything according to pure economic equation is under control*” assumption, we will point out in our article that these projections must be accompanied by compromises within the broader political and cultural. Where, it does not make sense to deal with the dilemmas of aging as if they were an economic issue unrelated to the political future of Europe, if not its own destiny. Consequently, one must question how to recreate culture, economy, and politics, especially if leaders and political elites continue to focus only on financial engineering while neglecting the political and security dilemmas of aging.

Keywords: Europe, Demography, Aging, The EU, Politic, Economy, Security.

1. Introducción

O fenómeno do envellecemento é unha das tendencias máis destacadas da realidade demográfica mundial, que nos proporciona moitos indicadores sobre o futuro dos países no século XXI. Neste contexto, espérase que Europa sufra máis estes cambios estratéxicos (Repetti & Calasanti, 2021; Walker, 2019).

Sen comprender a realidade asociada ao envellecemento é imposible comprender a realidade actual de Europa, e resulta difícil ler as súas futuras complexidades, que terán repercusións que se traducirán nun sistema integrado de cambios radicais no nivel das sociedades europeas (Fauve). -Chamoux, Bolovan & Sogner, 2016).

En consecuencia, sen dúbida, as gravísimas implicacións dos problemas do envellecemento requiren novas formas de pensar. Onde, moitas das ameazas en Europa quedaron claras que non se poden entender sen un novo tipo de análise política. Polo tanto, é lóxico facer as seguintes preguntas:

- » Cales son os efectos da alta taxa de envellecemento nos países europeos? Como pode Europa construír o seu futuro cunha taxa de envellecemento superior ao 30% da poboación total do continente (Aurambout, 2021)?
- » Existe unha estratéxica multidimensional para afrontar estes cambios e retos? Existe unha visión europea clara para tratar o dilema do envellecemento no contexto da esfera máis ampla da seguridade, da política e do eido cultural en lugar de centrarse só na dimensión económica?

2. Retos europeos relación co envellecemento poboacional

A pesar de que a vida prolongada é un sinal da prosperidade de Europa, co descenso da taxa de fecundidade, está a xerar unha serie de desafíos. A proporción de persoas en idade de traballar diminúe mentres aumenta o número de xubilados. Isto, á súa vez, aumentará a carga sobre o grupo en idade de traballar co fin de asegurar ou cubrir os custos e gastos sociais derivados do aumento da taxa de envellecemento (Kiss, et al., 2020). Quizais o máis crítico son os feitos que se poden relacionar coas seguintes evidencias:

- » 1. A taxa de dependencia da terceira idade case duplicarase: a taxa de dependencia da terceira idade na UE prevese do 29,6% en 2016 ao 51,2% en 2070. Isto implica que a UE pasaría de ter 3,3 persoas en idade de traballar por cada persoa maior de 65 anos a só dúas persoas en idade de traballar (DG ECFIN, 2021; 2020).
- » 2. Implicacións significativas para a forza de traballo: espérase que a oferta total de traballo na UE entre os de 20 a 64 anos recunque nun 9,6 % entre 2016 e 2070 “9,7 % na zona do euro” (Lutz et al, 2019; DG ECFIN ,2018).
- » 3. A poboación en idade de traballar (15-64) caerá de forma moi dramática: para todos os países da UE (excepto o Reino Unido), a poboación en idade de traballar (15-64) prevese que poida caer nas próximas décadas de 291 millóns en 2016 a 246 millóns en 2070 (DG ECFIN,2021a).

- » 4. Efectos negativos na taxa de aforro nacional: o aumento da taxa de envelhecimento supón un aumento da taxa de consumo, o que ten efectos negativos na taxa de aforro nacional (Wise, 2017).
- » 5. Mentres os plans de financiamento están sometidos a unha presión cada vez maior, a problemática de como soste sistemas de pensións de enorme dimensión social e financeira e ligados ao envelhecimento da poboación considérase un dos retos máis serios para o futuro. A adecuación das pensións é de suma importancia para os xubilados, que constitúen aproximadamente 124 millóns de persoas (é dicir, preto dunha cuarta parte da poboación total da UE). O gasto en pensións na Unión Europea representa ata o 12% do PIB dos estados membros (SPC, 2020).
- » 6. Aumento da presión sobre o gasto público (finanzas públicas): por exemplo, os sistemas de coidados a longo prazo (LTC) enfrontarase a unha demanda crecente. Polo tanto, prevese que o gasto público na UE aumente do 1,6% do PIB ao 2,7%, é dicir, un aumento do 73% ata 2070. Así, o custo total do envelhecimento (gasto público en pensións, sanidade, coidados de longa duración, educación e prestacións por desemprego), espérase que aumente ata o 26,7% do PIB ata 2070 (DG ECFIN, 2021b).
- » 7. Ameaza para a sustentabilidade do financiamento da atención sanitaria: no futuro, moita menos xente contribuirá a financiar a atención sanitaria pública, mentres que unha proporción crecente de persoas maiores pode necesitar bens e servizos de atención sanitaria adicionais. Esta realidade pode supor unha problemática política en canto a prioridades no gasto público, sempre hai demandas de recursos públicos en competencia. Por exemplo, en Europa occidental, con estruturas de benestar social xa amplas, os seus custos prohibitivos farán inevitablemente difíciles de soportar nas próximas décadas, xa que a proporción e o tamaño da poboación necesitada segue aumentando. Por outra banda, os países de Europa do Leste enfróntanse a un dilema político diferente: a prestación de coidados a familiares de idade avanzada loxicamente provocará grandes perdas para as familias, xa que as capacidades e recursos xerais nestes países aínda son escasos para establecer asilos de anciáns ou residencias para maiores (DG ECFIN, 2021c).
- » 8. Desafíos relacionados cos coidados informais: aínda que os países buscan desenvolver as taxas de provedores de coidados médicos profesionais, buscan que a atención familiar informal sexa máis significativa. Isto tamén suscitará moitos problemas sobre como controlar a calidade. Entón, hai que preguntarse: como poden os gobernos saber ou garantir que o grupo de idade relacionado co envelhecimento reciba unha atención sanitaria e social axeitada? Ademais, quen é o responsable de vivir o benestar das persoas maiores? (Pavlova, 2017).
- » 9. Un cambio social de carácter estrutural: o envelhecimento repercute en todas as idades porque xera grandes cambios nas estruturas familiares e un crecente desequilibrio entre as cohortes novas e maiores, na que os mozos se converten nunha minoría que conviven con varias xeracións maiores. En tales circunstancias, as interdependencias entre as normas culturais que rodean a convivencia interxeracional, deberían ser tratadas como críticas (Castrén, 2021).

En base a estes desafíos, debe recoñecerse que os patróns demográficos asociados ao envellecemento terán serias implicacións na estrutura básica do país europeo, xa que haberá cambios estratéxicos que terán un efecto polarizador na competencia política dentro de Europa. Uns culparán aos gobernos e outros aos inmigrantes. Sexa cal sexa o resultado, inevitablemente haberá unha crise política, social e cultural máis polarizante e volátil (Ertürk & Karaçizmeli, 2022).

Polo tanto, os factores demográficos xogan un papel fundamental na avaliación do futuro dos países e da cohesión das sociedades, o que pode esixir que a UE reconsidera moitas das estratexias e políticas asociadas aos problemas de envellecemento, migración, cidadanía e estado de benestar (Repetti, 2021a).

O crecente envellecemento demográfico, o aumento dos niveis de débeda e a desigualdade social reforzaron a percepción de que o Estado de benestar europeo (a longo prazo) está en risco. Onde, o libre mercado e os principios do estado do benestar esixen o crecemento da poboación e o compromiso coa prestación de axudas sociais, pero tendo en conta a relación dialéctica entre demografía e estado do benestar debemos preguntarnos:

- » Pode persistir o ritmo de crecemento económico baixo o peso dunha baixa taxa de fecundidade e unha alta taxa de envellecemento? Hai algún modelo que o confirme?
- » En que medida poden traballar xuntos os países da UE para facer fronte á problemática do envellecemento, dentro dunha visión estratéxica que vaia acompañada de compromisos no ámbito político e cultural máis amplo, non centrada só no lado económico?.

3. El modelo de abordaje del fenómeno del envejecimiento.

Tendo en conta a problemática do envellecemento, resulta natural cuestionar as tendencias futuras asociadas á posibilidade da emerxencia de crises que poidan derivar na redución das axudas sociais e sanitarias, sen esquecer as repercusións das políticas de axuste fiscal que afectarán á mocidade, e todo o que resulte de todos eses desenvolvementos, como o aumento do ritmo da inestabilidade política e social.

3.1. O conflito social e o risco da propia lóxica do mercado

Os dilemas do envellecemento perturbarán inevitablemente o equilibrio dos sistemas de pensións, requirindo un novo equilibrio. Parece que o proceso de reforma dos sistemas de pensións non foi nin será nada doado. Moitas destas reformas enfrontáronse a obxeccións e rexeitamentos, xa sexa a nivel político ou social, na medida en que foron paliadas ou mesmo revertidas. Sen esquecer que esas reformas foron impugnadas con base constitucional (Branco et al, 2019).

Para evitar conflitos sociais e políticos, as reformas deben prepararse coidadosamente e facer unha valoración integral dos posibles impactos no ámbito político. Polo tanto, cómpre ter en conta as características nacionais de cada país, e esforzarse por acadar a maior aceptación política e social.

Para confirmar esa lóxica, pódense citar moitos casos nos que os gobernos que adoptaron as reformas propostas asociadas aos sistemas de pensións foron derrubados (como aconteceu en Francia e Italia nos anos noventa). Así o demostra a evolución da crise grega en 2015,

onde os requisitos máis importantes da Unión Europea (para axudar a Grecia) tiñan que ver coa redución das prestacións de xubilación e co aumento da idade de xubilación. En nome de preservar o “proxecto europeo” e a “solidariedade” europea, este acordo sobre a crise da débeda grega revelou as fisuras que afondan en Europa (Börsch-Supan & Coile, 2018).

No mesmo contexto, o goberno francés renunciou en 2020 á plena aplicación do proxecto de lei de reforma das pensións e viuse obrigado a modificalo, nun contexto de turbulencia política consecuencia das folgas xerais convocadas por sindicatos e xubilados (BBC, 2020).

No futuro, ademais, parece que non se pode escapar á posibilidade de reducir substancialmente os programas de axudas sociais. E a nivel político é natural que os cidadáns de máis idade voten en contra das posibles reducións dos servizos que se lles conceden, e no futuro o seu peso político será moito maior que agora.

En base a estes feitos, teremos moitos problemas que se preguntarán:

- » Como afrontará politicamente a xeración europea de envelhecimento ante a diminución do apoio que se lles presta?
- » Cal é o impacto desta realidade futura na calidade da seguridade e da estabilidade das sociedades europeas?

En todo caso, non é posible determinar definitivamente a dirección destes conflitos, pero son moitos os feitos que hai que ter en conta, que confirman a lóxica da existencia dunha problemática real. Por exemplo, para evitar o aumento das interrupcións interxeracionais da comunidade debido á alta taxa de envelhecimento e o seu impacto na realidade económica, moitos Estados están a facer esforzos para promulgar lexislacións antidiscriminatorias en función da idade (Ertürk & Karaçizmeli). ,2022a). Actualmente, en moitos Estados existe unha forma de lexislación antidiscriminación que se opón á discriminación por razón de idade (ONU, 2017).

Ademais, no plano político, non hai que pasar por alto a importancia do dilema do envelhecimento que afecta á estabilidade dos programas de atención sanitaria e social, sen esquecer as pensións, os mercados de traballo, os servizos e investimentos e todas as condicións de vida. Polo tanto, se non hai plans e proxectos claros (a nivel de políticas sociais, económicas, demográficas e culturais), moitos retos poden ter que afrontarse a longo prazo (Eurostat, 2018; Lutz et al., 2018).

En consecuencia, a realidade do futuro europeo será moi difícil se os líderes e as elites políticas seguen centrándose só na enxeñaría financeira pública sen deixar de lado eses problemas, que poden estar baseados na mesma lóxica e principios do libre mercado que defende a clase burocrática dominante.

Por exemplo, se os investidores deciden nalgún momento que os países non poidan controlar a preocupante situación financeira e económica como consecuencia das consecuencias económicas do aumento da taxa de envelhecimento. Por iso decidiu retirarse deses mercados e absterse de calquera actividade económica ou investimento. En consecuencia, parece que nese momento moitos destes países entrarán realmente na trampa da débeda pública. Así, esa realidade tamén terá graves repercusións no principio de equidade na distribución da renda (Hager, 2016).

Pode ser difícil prever a inevitabilidade dunha futura crise económica, pero segue sendo un problema moi posible xa que as expectativas positivas para o estado do benestar en sociedades que están a envellecer rapidamente seguen sendo incertas no mellor dos casos.

Por iso, sen axustes ou reformas adecuados (como: intervencións adecuadas das políticas sociais, económicas e demográficas, sen esquecer os cambios necesarios nos comportamentos comunitarios, etc.), as repercusións do dilema do envellecemento poden levar a moitas consecuencias negativas a longo prazo. Sobre todo, se van acompañada da aparición de problemas no contrato social e político dentro dos países europeos (Repetti, 2021b).

Por iso é necesario promover a harmonía entre o desenvolvemento sostible e o cambio demográfico e tratar de aumentar as fontes económicas para garantir a estabilidade política e manter a cohesión comunitaria.

3.2. Andar ao azar e ecuación económica pura

A maioría das estratexias e escenarios para abordar os riscos do envellecemento baséanse nas seguintes expectativas e supostos:

- » 1. Aumento do crecemento económico.
- » 2. Aumento da taxa de inmigración.
- » 3. Aumentar a idade de xubilación.
- » 4. Aumento da participación laboral.

Pero, como facer fronte aos problemas e construír o futuro segundo estratexias e escenarios cuxa credibilidade e consecuencias son cuestionables, sen esquecer as súas implicacións culturais e políticas. A realidade do envellecemento en Europa é un proceso multidimensional que marca un novo contexto político para as próximas décadas. En consecuencia, algunhas áreas políticas relacionadas coa demografía requiren agora unha atención estratéxica, especialmente coa complexidade dos datos e os diferentes resultados entre os países europeos.

Polo tanto, hai que ter en conta os seguintes feitos ou datos:

- » 1. O aumento do crecemento económico como consecuencia das opcións baseadas no aumento da inmigración e o aumento da idade de xubilación pode non ser suficiente para compensar o descenso do crecemento da poboación no futuro (OCDE, 2017). Por exemplo, segundo os informes do Instituto Internacional de Análise de Sistemas Aplicados é un instituto de investigación científica situado en Austria (IIASA), e baseado na investigación do Centro de Expertos sobre Poboación e Migración (CEPAM), incluso os escenarios máis optimistas que se basean en aumentos elevados e irracionais da fecundidade (ata preto do 50%), así como expectativas positivas relacionadas co incremento expoñencial da inmigración (case 20 millóns de persoas cada 5 anos), non acertan a ofrecer un cambio fundamental na estrutura de idade da poboación europea envellecida (Lutz et al, 2019a).
- » 2. A redución da forza de traballo aumenta as presións para manter a conciliación da vida laboral e familiar no futuro, na medida en que é probable que aumente a demanda de forza laboral feminina. Se non se alcanza o equilibrio, este feito pode acentuar aínda máis o envellecemento da poboación. Ademais, os cambios no tamaño da forza de traballo será un dos principais desafíos derivados do envellecemento na UE, xa que os efectos negativos do envellecemento demográfico poden ser ás veces máis fortes que os resultados da redución dos custos derivados do aumento da idade media de xubilación (DG ECFIN, 2020a).

- » 3. Hai incerteza sobre os fluxos migratorios futuros. Polo tanto, é moi importante que se analice adecuadamente o impacto dunha maior ou menor migración neta tendo en conta a incerteza que rodea as predicións. Calquera intento de incorporar calquera regularidade pasada nos fluxos migratorios na análise orientada ao futuro foi un 'Random Walk'. Así, e considerando a prolongación das últimas tendencias migratorias moi lonxe no futuro, as predicións poden manter suposicións inverosímiles (Marois et al., 2020).
- » 4. O aumento da inmigración non impedirá que a poboación envellece. Existen algunhas previsións de que unha maior taxa de aumento da poboación de Europa (maiores de 65 anos) é certa ou inevitable, independentemente do aumento da inmigración ou da fecundidade. Neste contexto, aínda que as familias europeas tivesen máis fillos no futuro, podería eventualmente estabilizar o tamaño da forza de traballo e frear o envellecemento da poboación, pero con máis fillos, o número de persoas dependentes tamén aumentaría significativamente en 2060 (Lutz et al, 2019b).
- » 5. É improbable que a migración sexa unha resposta política eficaz ao envellecemento da poboación. Pola contra, prevese que as tendencias migratorias (traballadores novos) levarán inevitablemente a unha aceleración do envellecemento da poboación en Europa do Leste. Ademais, existe a preocupación por acelerar o cambio á alza na distribución por idades dos países que envían un gran número de migrantes ao estranxeiro, o que aumentará a carga dos sistemas de seguridade social. En resposta, algúns destes países promulgaron políticas para diminuír as taxas de emigración ou fomentar o retorno dos seus cidadáns (ONU, 2017a)
- » 6. A mobilidade dentro da Unión Europea repercutirá na futura demografía da UE (especialmente a tendencia dos países de Europa do Leste a países de Europa Occidental). Isto é o que xa están a vivir algúns países do leste e do sur da Unión Europea, onde están a experimentar un claro descenso poboacional. Así, se esta tendencia continúa ao seu ritmo actual, a poboación destes países reducirase a un ritmo adicional en 2060 (Lutz et al, 2019c).
- » 7. Son moitos os interrogantes sobre aquelas expectativas que baseadas no aumento da forza de traballo (sobre todo das mulleres) e na elevación do nivel e calidade da educación (xa sexa para cidadáns ou inmigrantes) teñen o poder de anular as preocupacións polo envellecemento. Por iso, debemos ser moi cautos con estas solucións propostas, a partir dos datos actuais sobre as fendas de xénero laboral ou a problemática do nivel educativo. Por exemplo, pero non limitado a:
 - » A. Fenda de xénero: as mulleres seguen sendo desfavorecidas polo tipo de traballo e ocupación que ocupan (Eurostat, 2022).
 - » B. Mocidade pouco cualificada que está desconectada tanto do emprego como da aprendizaxe, e que representan o 17% dos mozos de entre 15 e 29 anos na UE que corren o risco de quedarse permanentemente atrás no mercado laboral (OCDE, 2017a).
 - » C. Hai unha fenda nos resultados educativos entre individuos con diferentes orixes socioeconómicas dos pais. Por exemplo: un neno dun entorno socioeconómico favorecido terá de media un 20 % máis en matemáticas que un neno dun entorno desfavorecido (OCDE, 2017b).

- » 8. Moitas proxeccións parecen optimistas (como as proxeccións de poboación de Eurostat) en comparación coas proxeccións das autoridades nacionais dos países europeos ou da ONU (Nerlich, 2018).
- » 9. É moi improbable que sexa posible acadar unha produtividade significativamente maior e unhas taxas de desemprego estruturais máis baixas sen grandes reformas estruturais (Hinrichs, 2021). Aínda que as proxeccións se fan baixo o suposto “todo segundo a ecuación económica pura está baixo control”, sen embargo na actualidade non é posible sabelo. Ademais, cales son as implicacións políticas das grandes reformas estruturais radicais?
- » 10. A maior atención céntrase nos enfoques económicos, máis que nos profundos cambios culturais ou dilemas políticos estratéxicos. Se unha Europa de baixa fecundidade non é viable, as tendencias sociais tamén poden ser inviables, o que require un equilibrio cultural. En caso contrario, a taxa de fecundidade estará en camiño de diminuír cada vez máis rápido. Hai que recoñecer aquí que as cuestións demográficas son o resultado de actos de forzas culturais e políticas máis amplos e completos que meras decisións financeiras ou tecnocráticas tomadas por funcionarios dos países europeos ou da UE. Ademais, o impacto negativo da taxa de envelhecimento non se limita só á economía. Hai signos de interrogación sobre o aspecto da seguridade.

Ademais de todos os feitos anteriores, tamén hai que chamar a atención sobre unha cuestión moi importante. Aínda que os cambios estratéxicos resultantes dos dilemas do envelhecimento europeo son irreversibles, unha cuestión a destacar é que as persoas maiores foron sinaladas predominantemente como un grupo vulnerable e os problemas relacionados co envelhecimento foron retratados como un desafío. O que menos se entende é que o envelhecimento da poboación non debe ser enmarcado só como un desafío, ou un risco ou unha carga. Tales caracterizacións son o resultado dunha cultura do envelhecimento, que é, sen dúbida, un obstáculo para o desenvolvemento de políticas sostibles sobre o envelhecimento, sen esquecer a de estratexias políticas capaces de facer fronte aos dilemas do envelhecimento (Aronson, 2019). Polo tanto, a verdadeira problemática é máis ben: como aproveitar as oportunidades que ofrece a comunidade de envelhecimento activo?

3.3. Envelhecimento activo: o que é máis complicado

Os medios para enfrontar e promover o envelhecimento da sociedade son politicamente posibles e moralmente aceptables, baseados no valor humano de todos os membros da sociedade. Así, para facer o axeitado para adaptarse aos retos do envelhecimento en Europa, as institucións deberían centrarse nas políticas requiridas en moitos ámbitos: igualdade social e cidadanía, sustentabilidade económica e prolongación da vida laboral, envelhecimento saudable e coidados de longa duración, innovacións tecnolóxicas..etc (Walker ,2019a).

Polo tanto, é hora de revisar o enfoque para abordar os problemas do envelhecimento, co fin de crear un cambio de paradigma para permitir o envelhecimento como unha oportunidade para construír. Crecentemente haberá unha nova economía do envelhecimento. Isto é debido a que as persoas maiores terán un poder adquisitivo que non se pode subestimar, e ademais hai

unha urxente necesidade para satisfacer as súas necesidades para poder beneficiarse das súas capacidades activas (Fengler ,2021). A adopción das estratexias debería centrarse nos seguintes puntos:

- » 1. Redefinir a xubilación e axustar as políticas laborais.
- » 2. Mellorar a capacidade funcional e aumentar a produtividade.
- » 3. Investir no sector do envelhecimento sanitario.

Isto esixe, en primeiro lugar, o recoñecemento da franxa de idade da terceira idade como un dos factores activos que xa contribuíron e seguirán contribuíndo significativamente ao desenvolvemento de Europa (Verdugo ,2021). As persoas deben manter o dereito a vivir con dignidade a medida que envellecen. Isto require desafiar as normas e estereotipos culturais que sustentan a discriminación por idade e outras formas de discriminación (Ertürk e Karaçizmeli, 2022b).

Inevitablemente, tal visión esixe políticas públicas baseadas na prestación de apoio e protección social a todos os segmentos da sociedade sen excluír nin marxinar ningún deles.

Por exemplo, a medida que a idade media das poboacións segue aumentando, os gobernos deberían implementar políticas para abordar as necesidades e intereses do envelhecimento, como forma de solidariedade interxeracional. Ademais, anticipándose a este cambio demográfico, os países poden activar políticas de adaptación ao envelhecimento da poboación, que inevitablemente serán necesarias para cumprir as perspectivas estratéxicas asociadas ao Libro Branco sobre o futuro de Europa (Reflexións e escenarios para a UE27 para 2025) e a Axenda 2030 para o Desenvolvemento Sostible (ODS) na que se sinala que “ninguén quedará atrás” (Comisión Europea, 2017; ODS, 2015).

De feito, son necesarias con urxencia accións de adaptación audaces en moitas áreas políticas para apoiar o envelhecimento activo, saudable e produtivo. E aquí vale a pena sinalar que moitos dos cambios de comportamento que axudan a reducir a dependencia e manter a produtividade non necesariamente ocorren automaticamente (DESA, 2020). Así, debemos saber que a forma de buscar solucións ao dilema do envelhecimento en Europa debe verse como unha cuestión máis que unha mera reforma burocrática e financeira dos sistemas sanitarios e das pensións interxeracionais. A busca de solucións inclúe, entre outras cousas:

- » 1. Como poder transformar os sistemas sanitarios e de atención social cara a atención preventiva e a atención primaria. A pandemia de Covid-19 e as súas repercusións poden ser un exemplo da importancia desta orientación (Kiss, et al., 2021).
- » 2. Reformar as políticas e sistemas académicos e educativos para mellorar as habilidades cognitivas capaces de seguir o ritmo das esixencias do mercado laboral durante o maior tempo posible (Bussolo, et al., 2015).

Neste contexto, cómpre sinalar que moitos dos esforzos da Unión Europea para impulsar a innovación, con efectos directos sobre os niveis de emprego e as taxas de actividade xa en marcha, non serán suficientes a non ser que vaian acompañados dunha estratexia cultural baseada no fomento do envelhecimento como oportunidade. Sen esquecer o plan estratéxico baseado en fundamentos e dimensións políticas (Walker ,2019b).

En resumo, á luz dos feitos e datos antes mencionados, é lóxico dicir que neste contexto de incerteza e de extraordinarias penurias non podemos entender a forma en que se está a tratar

as pautas de cambios demográficos como se fosen unha economía puramente tecnocrática (The European Commission, 2020).

4. Mapas de influencia global e axenda política

De feito, a propia demografía é maleable. Por este motivo, a relación entre política, demografía, crecemento económico e distribución do benestar é bastante complexa. Polo tanto, se se produce un aumento do nivel de conciencia europea sobre os cambios demográficos, incluídos os problemas do envelhecimento, hai que recoñecer que afrontar estes cambios require unha visión realista cunha perspectiva integral e a longo prazo, que se basee non só en preocupación pola formulación de políticas públicas técnicas e financeiras. O tema do envelhecimento debe ser posto sobre a mesa para unha discusión política profunda, partindo da importancia de cada un de:

- » 1. Adoptar estratexias non só económicas, senón tamén políticas, culturais e de seguridade.
- » 2. Inclusión do dilema do envelhecimento na axenda política global. Espérase que as tendencias demográficas asociadas ao envelhecimento provoquen moitos problemas globais, non menos importante a nivel da economía global xa endebedada (Goodhart e Pradhan, 2020).

4.1. A visión realista e a axenda política profunda

É evidente que os esforzos realizados orientados a afrontar os dilemas do envelhecimento e da sustentabilidade da xustiza entre xeracións están incompletos e están viciados por moitos defectos a nivel das discusións políticas, especialmente a nivel das súas implicacións estratéxicas.

Así, a realidade política europea ten que traballar arduamente sobre como abordar a cuestión demográfica partindo de recoñecer a importancia das políticas demográficas e económicas son opcións e decisións políticas que están totalmente vinculadas ao futuro de Europa. Deste xeito, un enfoque vencellado aos dilemas do envelhecimento pode axudar a arrojar luz sobre os futuros retos políticos aos que se enfrontan os gobernos e a UE como resultado das tendencias demográficas. Ademais, pode alimentar unha serie de debates e procesos políticos a nivel europeo. En particular, as discusións relacionadas coa avaliación do crecemento económico potencial, coa sustentabilidade das finanzas públicas. Tamén co interese na coordinación da política económica e coa análise do impacto do envelhecimento da poboación no mercado laboral.

Á vista do anterior, tamén é necesario a nivel europeo (e en concreto da Comisión Europea) darlle a máxima importancia á inclusión do dilema do envelhecimento na axenda global (Walker, 2019c). Polo tanto, hai que formular as seguintes cuestións dialécticas:

- » 1. Como pode Europa construír o seu futuro cunha taxa de envelhecimento superior ao 30% da poboación total do continente (Aurambout, 2018a)?
- » 2. Se agora os países en vías de desenvolvemento envellecen máis rápido que os países desenvolvidos, e o envelhecimento é un dos problemas máis importantes aos que se enfrontará no futuro, como pode Europa desenvolver moitas estratexias que dependan de aumentar o número de migrantes cando eses países en vías de desenvolvemento sufrirán a mesma problemática (Berganza, et al, 2020)?

En consecuencia, cómpre unha política exterior europea unificada e baseada na coordinación con todos os países. Isto é así na medida en que os dilemas do envelhecimento son locais nalgúns países pero as súas repercusións económicas, de seguridade e políticas levarán a un cambio importante no equilibrio de poder a nivel internacional.

Neste contexto, a discusión do G20 por primeira vez, a respecto dos desafíos demográficos, pode ser só un primeiro paso para confirmar a gravidade dos dilemas do envelhecimento (en termos de aumento dos custos sanitarios, escaseza de man de obra, etc.). Non a nivel de países desenvolvidos, senón tamén de países en vías de desenvolvemento. Onde se subliñou a necesidade e importancia de avanzar rapidamente cara a busca de solucións antes de que sexa demasiado tarde. Se continúa esta tendencia crecente da taxa de envelhecimento, non será doado parala de súpeto. Así, haberá efectos xeoestratéxicos, e tamén moi retos moi importantes nos eidos económicos e políticos (G20, 2019).

4.2. Efectos xeoestratéxicos moi perigosos

O envelhecimento é un problema multifactorial e multifacético, xa que ten implicacións en un amplo abano de áreas. Haberá unha forte aceleración na taxa de aumento das persoas maiores que necesitan apoio (SPC, 2020a).

Así que, certamente, Europa enfrontarase, a nivel da súa influencia económica, política e de seguridade, a crises que se agudizan día tras día debido aos dilemas da elevada taxa de envelhecimento. Cando os maiores constitúan máis dun terzo das sociedades europeas no ano 2050, esta realidade terá implicacións moi importantes. Por iso, cómpre contemplar con certa preocupación e cautela os cambios radicais da estrutura demográfica, e para iso esixe a adopción de estratexias non só económicas, tamén políticas, culturais e de seguridade para afrontar estes profundos dilemas, que inevitablemente levará a efectos xeoestratéxicos moi perigosos. Incluindo, por exemplo, pero non limitado a:

- » 1. Descenso do poder económico: Co descenso da vida útil, e o aumento constante dos custos dos sistemas sanitarios e de atención social, producirase un desequilibrio no rendemento económico tanto nos países ricos como en vías de desenvolvemento. O aumento da proporción de persoas maiores supón necesariamente unha diminución da forza de traballo e unha transformación radical da forza de traballo global. Así, o tamaño da forza de traballo afectará inevitablemente á fortaleza económica do país.
- » 2. Cambios culturais profundos: o patrón de desafíos demográficos asociados ao envelhecimento levará loxicamente a cambios culturais que poderían poñer patas arriba as sociedades (SPC, 2020b).
- » 3. Diminuír a influencia política e ampliar a fenda entre zonas xeográficas: como afrontar o dilema do envelhecimento afondará a brecha entre Europa occidental e Europa central e oriental. Por exemplo, os países de Europa occidental que son máis capaces de afrontar os cambios demográficos e de atraer man de obra. En cambio, os países europeos máis pobres non teñen moito potencial para atraer man de obra (EPRS, 2020).
- » 4. Un cambio na dinámica do poder europeo: os retos ou os cambios demográficos asociados ao envelhecimento da poboación europea afectarán á dinámica do poder europeo entre as potencias centrais dentro dela e tamén a escala global. Por exemplo, o envelle-

cemento da sociedade alemá ameazará a supremacía económica e industrial alemá. O declive da influencia política de Alemaña pode proxectarse dentro do continente pero tamén a nivel global.

- » 5. Riscos militares e de seguridade: A pesar do desenvolvemento da tecnoloxía militar, o número do exército seguirá sendo un factor estratéxico para medir o poder militar dos países. Neste contexto, Europa enfróntase a serios desafíos de seguridade, especialmente coa diminución do número de mozos aptos para o servizo militar (The Heritage Foundation, 2020).

Polo tanto, poden albiscarse complexidades sen precedentes. Europa tamén está a cambiar cada vez máis rápido. Aquí, hai que poñer signos de interrogación sobre a medida en que as institucións da UE e os líderes políticos dos gobernos europeos son e serán capaces de facer fronte a estes desafíos e dilemas. Un exemplo sinxelo, o recrutamento militar seguramente se fará máis complexo baixo o peso dun grupo demográfico envellecido. En consecuencia, cabe preguntarse se o cambio demográfico limitará a capacidade dos países europeos para controlar e xestionar a política exterior e perseguir os seus intereses de seguridade nacional. Así, esta realidade require facerse moitas das seguintes preguntas estratéxicas de futuro:

- » 1. Quen se incorporará ao servizo militar en Europa?
- » 2. Existe en Europa a convicción de confiar nos inmigrantes para incorporarse ao servizo militar nos exércitos europeos?
- » 3. Hai unha conciencia estratéxica entre os líderes políticos europeos do perigoso que é tal convicción?

De forma realista, esixe a dispoñibilidade dunha visión perspicaz capaz de atopar opcións realistas e proactivas para reducir a sensibilidade dos exércitos europeos ante os riscos dos cambios demográficos estruturais, sen esquecer as súas repercusións no nivel de influencia de Europa. Partindo da metodoloxía baseada no estudo dos retos da demografía e as migracións segundo un enfoque multidimensional, pódese dicir que as repercusións do envellecemento europeo foron abordadas (ata o momento) de forma incompleta a nivel da política estratéxica e das relacións internacionais (EPRS). ,2017).

Neste contexto, é evidente que, segundo as proxeccións de capital humano, haberá unha interacción entre o descenso do número de mozos, as tendencias do rendemento académico e a estrutura sanitaria dos adolescentes, o que levará a un aumento dos temores a nivel de recrutamento militar, no futuro. Ademais, as medidas adoptadas por algúns países de Europa parecen insuficientes. Tales como: elevar a idade de xubilación en xeral, desenvolver tecnoloxías militares ou ofrecer incentivos para fomentar o servizo militar, etc.(Apt,2014). Todos estes intentos non poden ser unha resposta precisa á problemática pregunta: quen se incorporará no futuro ao servizo militar no continente europeo? Máis problemática resulta a pregunta e a resposta dalgúns países europeos (concretamente de Alemaña) que asume como única vía de superación de este dilema a inmigración (Apt, 2014a).

Independentemente do desenvolvemento de armas automáticas ou do que aporte os desenvolvementos tecnolóxicos, é lóxico ter en conta o impacto do envellecemento nas capacidades

dos exércitos europeos, xa que o descenso da natalidade afectará negativamente ao fortalecemento dos recursos humanos dos exércitos (Kepe ,2018). Por exemplo, a metade dos membros do servizo activo existentes xubiláranse no exército alemán en 2030, polo que será difícil substituír estes xubilados por novos reclutas da poboación alemá que envellece rapidamente. As complexidades da realidade demográfica alemá levaron a reconsiderar moitos dos postulados do servizo militar, ata o punto de que o Ministerio de Defensa alemán adoptou en 2016 propostas para que o exército alemán comezase a aceptar e recrutar cidadáns doutros países da Unión Europea. Tamén se debe dar a cidadanía aos novos soldados para evitar o risco de que se converta nun exército mercenario (Goberno Federal Alemán, 2016; DW, 2018).

Inevitablemente, esta lóxica suscita grandes interrogantes sobre as posibilidades de recrutamento no futuro, na medida en que o exército alemán xa declarou abertamente que dependerá moito dos inmigrantes (Winnick, 2017).

5. Conclusión

Se o dilema do envellecemento se combina coa problemática da inmigración, teremos só un modelo simple destes perigosos dilemas (Aurambout, 2021b). En Europa quedou claro que a maioría dos países se enfrontan agora á problemática relacionada aos aspectos demográficos, especialmente aqueles con implicacións en cuestións migratorias no ámbito cultural e de seguridade (Peri,2020; Ocampo & Stiglitz,2018).

Por iso, non ten sentido tratar os dilemas do envellecemento coma se fosen unha cuestión económica allea ao futuro político de Europa. Está claro que esta fenda ten repercusións problemáticas. En consecuencia, as estratexias e políticas deben desenvolverse a todos os niveis, incluído o político, o cultural e de seguridade. A problemática do envellecemento no está so relacionado co ámbito económico. Polo tanto, hai unha necesidade urxente de atopar un enfoque multidimensional sobre como tratar os problemas do envellecemento e o seu impacto futuro en Europa (Mounk, 2022). Esta é quizais a menor das leccións que se poden extraer de como Europa afronta as repercusións da guerra ucraína-rusa, cando menos a nivel militar e de seguridade.

Salam AL Rabadi, Doutor en Ciencias Políticas (Libano). Autor e investigador en Relacións Internacionais. Actualmente está a preparar unha segunda tese de doutoramento: O futuro de Europa e os retos da demografía e as migracións, Universidade de Santiago de Compostela, España. E-mail: jordani_alrabadi@hotmail.com

Referencias

- APT, W. (2014). *Germany's New Security Demographics: Military Recruitment in the Era of Population Aging*. Springer. Netherlands. pp.75-124.
- APT, W. (2014a). *Germany's New Security Demographics: Military Recruitment in the Era of Population Aging*. Springer Netherlands. pp. (1-3) + (181-192).
- ARONSON, L. (2019). *Elderhood: Redefining aging, transforming medicine, reimagining life*. Bloomsbury Publishing. USA. pp. 273-396.
- AURAMBOUT, J.P., BATISTA E SILVA, F., BOSCO, C., CONTE, A., GHIO, D., KALANTARYAN, S., KOMPIL, M., PERPIÑA CASTILLO, C., PROIETTI, P., SCIPIONI, M., SULIS, P. AND TINTORI, G. (2021). *The Demographic Landscape of EU Territories*, Publications Office of the European Union. Luxembourg. pp. 61-74.
- AURAMBOUT, J.P., BATISTA E SILVA, F., BOSCO, C., CONTE, A., GHIO, D., KALANTARYAN, S., KOMPIL, M., PERPIÑA CASTILLO, C., PROIETTI, P., SCIPIONI, M., SULIS, P. AND TINTORI, G. (2021a). *The Demographic Landscape of EU Territories*. Publications Office of the European Union. Luxembourg. pp.61-74.
<https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/html/eb201804.en.html#IDofStatistics>
- AURAMBOUT, J.P., BATISTA E SILVA, F., BOSCO, C., CONTE, A., GHIO, D., KALANTARYAN, S., KOMPIL, M., PERPIÑA CASTILLO, C., PROIETTI, P., SCIPIONI, M., SULIS, P. AND TINTORI, G. (2021b). *The Demographic Landscape of EU Territories*. Publications Office of the European Union. Luxembourg. pp.61-74.
<https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/html/eb201804.en.html#IDofStatistics>
- BBC News. (2020). *France Protests: PM Offers Pension Compromise In Bid To End Strike*.U.K. HYPERLINK <https://www.bbc.com/news/world-europe-51078405> Accessed at 12-06-2022.
- BERGANZA, J. C., CAMPOS, R. G., CASILLAS. E.M., & PÉREZ, J. (2020). *The End of the Demographic Dividend in Latin America: Challenges for Economic and Social Policies*. Banco de Espana. Madrid. Article, 4, 20. pp.1-6.
- BÖRSCH-SUPAN, A., & COILE, C. (2018). *Social Security Programs and Retirement around the World*, University of Chicago Press, USA(pp.1-42).
- BRANCO, R., CARDOSO, D., GUILLÉN, A. M., SACCHI, S., & BALBONA, D. L. (2019). Here to Stay? Reversals of Structural Reforms in Southern Europe as the Crisis Wanes. *South European Society and Politics Journal*. Routledge. UK. pp. 205-232.
- BUSSOLO M; KOETTL J; SINNOTT E. (2015). *Golden Aging: Prospects for Healthy, Active, and Prosperous Aging in Europe and Central Asia*. World Bank. Washington, DC. pp.21-22.
- CASTRÉN, A. M., ČESNUIITYTĖ, V., CRESPI, I., GAUTHIER, J. A., GOUVEIA, R., MARTIN, C., & SUWADA, K. (2021). *The Palgrave Handbook of Family Sociology in Europe*. Palgrave Macmillan. Switzerland. pp.85-106.
- DESA: Department of Economic and Social Affairs. (2020). *World Population Ageing 2020 Highlights: Living arrangements of older persons*. United Nations. NewYor. pp.27.
- DW: Deutsche Welle. (2018). *German Army Mulls Recruiting Foreign EU Nationals To Boost*

- Recruitment*. Berlin. 07.21.2018: <https://www.dw.com/en/german-army-mulls-recruiting-foreign-eu-nationals-to-boost-recruitment/a-44775125> . Accessed at 12-06-2022.
- EPRS: European Parliamentary Research Service. (2017). *Global Trends to 2035: Geo-politics and international power*. Brussels. pp.15-22.
- EPRS: European Parliamentary Research Service (2020). *Towards A More Resilient Europe Post-coronavirus: An Initial Mapping of Structural Risks Facing the EU*. Brussels. pp.45-46.
- ERTÜRK, N. O. & KARAÇIZMELI, A. (2022b). *Aging and Age Discrimination in Europe: Understanding and Challenging Ageism*. Waxmann Verlag. NewYork. pp.7-9.
- ERTÜRK, N. O., & KARAÇIZMELI, A. (2022). *Aging and Age Discrimination in Europe: Understanding and Challenging Ageism*. Waxmann Verlag. NewYork. pp.7-9.
- ERTÜRK, N. O., & KARAÇIZMELI, A. (2022a). *Aging and Age Discrimination in Europe: Understanding and Challenging Ageism*. Waxmann Verlag. NewYork. pp.7-9.
- Eurostat. (2018). *Living Conditions in Europe*. European Commission Luxembourg. pp.77-133. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9079352/KS-DZ-18-001-EN-N.pdf/884f6fec-2450-430a-b68d-f12c3012f4d0?t=1532352347000> Accessed at 12-06-2022.
- Eurostat. (2022). *Gender statistics*, European Commission. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Gender_statistics Accessed at 12-06-2022. <https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/html/eb201804.en.html#IDofStatistics>
- FAUVE-CHAMOUX, A., BOLOVAN, I., & SOGNER, S. (2016). *A Global History of Historical Demography: Half a Century of Interdisciplinarity*. Internationaler Verlag der Wissenschaften. Switzerland. pp.1-66.
- FENGLER, W. (2021). *The Silver Economy is Coming of Age: A Look At the Growing Spending Power of Seniors*. Brookings Institution. USA. <https://www.brookings.edu/blog/future-development/2021/01/14/the-silver-economy-is-coming-of-age-a-look-at-the-growing-spending-power-of-seniors/> Accessed at 12-06-2022.
- G20. (2019). *G20 Fukuoka Policy on Aging and Financial Inclusion*. Japan. pp. 4-5.
- German Federal Government. (2016). *White Paper: On German Security Policy And the Future of the Bundeswehr*. Berlin. pp.88-96.
- GOODHART, C. & PRADHAN, M. (2020). *The Great Demographic Reversal: Ageing Societies, Waning Inequality, and an Inflation Revival*. London. Palgrave Macmillan. pp.189-218.
- HAGER, S. B. (2016). *Public Debt, Inequality, and Power: The Making of a Modern Debt State*. University of California.USA. pp.84-104.
- HINRICHS, K. (2021). Recent Pension Reforms in Europe: More Challenges, New Directions: An Overview. *Social Policy & Administration*, 55(3). USA. pp. 416-418.
- KEPE, M., BLACK, J., MELLING, J., & PLUMRIDGE, J. (2018). *Exploring Europe's capability requirements for 2035 and beyond: Insights from the 2018 update of the long-term strand of the Capability Development Plan*. The European Defence Agency (EDA). Belgium. pp.20-41.
- KISS M, LAANINEN T, MARGARAS V, ZAMFIRM J., MARIE-LAURE AUGÈRE-GRANIER & NIKOLAI ATANASSOV. (2020). *Demographic Outlook For the European Union 2020*. European Parliamentary Research Service(EPRS). Brussels. pp.3-17.

- KISS M, LECERF M, ATANASSOV N, MARGARAS V & ZAMFIR J. (2021). *Demographic Outlook for the European Union 2021*. European Parliamentary Research Service (EPRS). Brussels. pp.11.
- LUTZ, W., AMRAN, G., BELANGER, A., CONTE, A., GAILEY, N., GHIO, D., GRAPSA, E., JENSEN, K., LOICHINGER, E., MAROIS, G., MUTTARAK, R., POTANCOKOVA, M., SABOURIN, P.(2019). *Demographic Scenarios for the EU: Migration, population and education*. Publications Office of the European Union. Luxembourg. p.22.
- LUTZ, W., AMRAN, G., BELANGER, A., CONTE, A., GAILEY, N., GHIO, D., GRAPSA, E., JENSEN, K., LOICHINGER, E., MAROIS, G., MUTTARAK, R., POTANCOKOVA, M., SABOURIN, P.(2019a). *Demographic Scenarios for the EU: Migration, population and education*. Publications Office of the European Union. Luxembourg. pp. (7-8) + (23-35).
- LUTZ, W., AMRAN, G., BELANGER, A., CONTE, A., GAILEY, N., GHIO, D., GRAPSA, E., JENSEN, K., LOICHINGER, E., MAROIS, G., MUTTARAK, R., POTANCOKOVA, M., SABOURIN, P.(2019b). *Demographic Scenarios for the EU: Migration, population and education*. Publications Office of the European Union. Luxembourg. pp.23-24.
- LUTZ, W., AMRAN, G., BELANGER, A., CONTE, A., GAILEY, N., GHIO, D., GRAPSA, E., JENSEN, K., LOICHINGER, E., MAROIS, G., MUTTARAK, R., POTANCOKOVA, M., SABOURIN, P.(2019c). *Demographic Scenarios for the EU: Migration, population and education*. Publications Office of the European Union. Luxembourg. p.23.
- LUTZ, W., GOUJON, A., KC, S., STONAWSKI, M., & STILIANAKIS, N. (2018). *Demographic and Human Capital Scenarios For The 21st Century*. Publications Office of the European Union. Luxembourg, pp.30-41.
- MAROIS, G., BÉLANGER, A., & LUTZ, W, (2020). Population Aging, Migration, and Productivity in Europe. *Proceedings of the National Academy of Sciences(PNAS)*. U.S.A. 117(14), 7690-7695].
- MOUNK, Y. (2022). *The Great Experiment: Why Diverse Democracies Fall Apart and How They Can Endure*. Penguin Press. New York. pp. 231-296.
- NERLICH, C. (2018). *The 2018 Ageing Report: population ageing poses tough fiscal challenges*. *Economic Bulletin Boxes*, 4. European Central Bank. Frankfurt. <https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/focus/2018/html/ecb.ebbox20180404.en.html> Accessed at 12-06-2022.
- OCAMPO, J. A., & STIGLITZ, J. E. (Eds.). (2018). *The welfare state revisited*. Columbia University Press. New York. pp. 91-212.
- OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development. (2017). *Understanding the socio-economic divide in Europe*. Paris. 01.26.2017. pp.6-7.
- OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development. (2017a). *Understanding the socio-economic divide in Europe*. Paris. 01.26.2017. p.6.
- OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development. (2017b). *Understanding the socio-economic divide in Europe*. France. 01.26.2017. pp.17-18.
- Pavlova, M. (2017). Europe Is Going Gray: Can EU Countries Work Together To Care For Their Elders?, *The Conversation*. USA. 8.2017: <https://theconversation.com/europe-is->

- going-grey-can-eu-countries-work-together-to-care-for-their-elderly-80416. Accessed at 12-06-2022.
- PERI, G. (2020). *Immigrant Swan Song: Immigration Can Solve the Demographic Dilemma- But Not Without the Right Policies*. International Monetary Fund(IMF), Washington, D.C, 57(001),] pp.26-29.
- REPETTI, M., CALASANTI, T., (Eds). (2021). *Ageing and Migration in a Global Context: Challenges for Welfare States*. Springer. Switzerland, pp.177-186.
- REPETTI, M., CALASANTI, T., (Eds). (2021a). *Ageing and Migration in a Global Context: Challenges for Welfare States*. Springer. Switzerland, pp.177-186.
- REPETTI, M., CALASANTI, T., (Eds). (2021b). *Ageing and Migration in a Global Context: Challenges for Welfare States*. Springer. Switzerland, pp.177-186.
- SDGs. (2015). Sustainable Development Goals. United Nations. NewYork. <https://sdgs.un.org/goals> Accessed at 12-06-2022.
- SPC. (2020). Joint Paper on Pensions 2019, Economic Policy Committee and Social Protection Committee (SPC). The EU. Brussels. pp.6-7.
- SPC. (2020a). Joint Paper on Pensions 2019, Economic Policy Committee and Social Protection Committee (SPC). The EU. Brussels. pp.6-7.
- SPC. (2020b). Joint Paper on Pensions 2019, Economic Policy Committee and Social Protection Committee (SPC). The EU. Brussels. pp.6-7.
- The European Commission. (2017). *White Paper on the Future of Europe: Reflections and Scenarios of the European Union 27 by 2025*. European Commission. Brussels. pp.6-27.
- The European Commission. (2020). *The Impact of Demographic Change*. Brussels. p.30.
- The European Commission's Directorate-General for Economic and Financial Affairs (DG ECFIN). (2018). *The 2018 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2016-2070)*. Brussels.pp.3-5.
- The European Commission's Directorate-General for Economic and Financial Affairs (DG ECFIN). (2020). *The 2021 Ageing Report: Underlying Assumptions & Projection Methodologies*. Brussels. pp. 3-5.
- The European Commission's Directorate-General for Economic and Financial Affairs (DG ECFIN). (2020a). *The 2021 Ageing Report: Underlying Assumptions & Projection Methodologies*. Brussels.pp. 30-123.
- The European Commission's Directorate-General for Economic and Financial Affairs (DG ECFIN). (2021). *The 2021 Ageing Report: Economic & Budgetary Projections for the EU Member States (2019-2070)*. Brussels. pp.4-5.
- The European Commission's Directorate-General for Economic and Financial Affairs (DG ECFIN). (2021a). *The 2021 Ageing Report: Economic & Budgetary Projections for the EU Member States (2019-2070)*. Brussels. pp.3-5.
- The European Commission's Directorate-General for Economic and Financial Affairs (DG ECFIN). (2021b). *The 2021 Ageing Report: Economic & Budgetary Projections for the EU Member States (2019-2070)*. Brussels. pp.4-5.
- The European Commission's Directorate-General for Economic and Financial Affairs (DG ECFIN). (2021c). *The 2021 Ageing Report: Economic & Budgetary Projections for the EU*

- Member States (2019-2070)*. Brussels. pp.104-162.
- The Heritage Foundation. (2020). *Index of U.S. Military Strength 2021: An Assessment of U.S. Military Power*. Washington. 11.17.2020: <https://www.heritage.org/military-strength/assessment-us-military-power> Accessed at 12-06-2022.
- UN: United Nations. (2017). *World Population Ageing 2017*. New York. pp.1-2.
- UN: United Nations. (2017a). *World Population Ageing 2017*. New York. pp.121-13.
- Verdugo, R. R. (Ed.). (2021). *The Demographic Crisis in Europe: Selected Essays*. Information Age Publishing. USA. pp.177-210.
- WALKER, A. (Ed). (2019). *The Future of Ageing in Europe: Making An Asset of Longevity*. Springer. U.K. pp.1-52.
- WALKER, A. (Ed). (2019a). *The Future of Ageing in Europe: Making An Asset of Longevity*. Springer. U.K. pp.53-142.
- WALKER, A. (Ed). (2019b). *The Future of Ageing in Europe: Making An Asset of Longevity*. Springer. U.K. pp.1-52.
- WALKER, A. (Ed). (2019c). *The Future of Ageing in Europe: Making An Asset of Longevity*. Springer. U.K. pp.53-77.
- WINNICK, H. (2017). (2019). *Could Immigrants Serve in the German Military? A New Take on Integration, National Identity, and Achieving Critical Security Objectives*. The German Marshall Fund. Washington, DC. <https://www.gmfus.org/blog/2017/08/10/could-immigrants-serve-german-military-new-take-integration-national-identity> Accessed at 12-01-2022.
- WISE A. (2017). *Insights in the Economics of Aging*. University Of Chicago. USA. pp.44-85.